

Sygn. akt III CK 307/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 kwietnia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący)

SSN Gerard Bieniek (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Kwaśniewski

w sprawie z powództwa (...) Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych w K.

przeciwko Bankowi (...) S.A. I Oddział w K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 21 kwietnia 2005 r., na rozprawie kasacji strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 30 grudnia 2003 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala kasację i zasądza od pozwanego na rzecz strony powodowej kwotę 3.600 zł tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

(...) Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych wniosła o zasądzenie od Banku (...) S.A. I Oddział w K. kwoty 644.449,69 zł z ustawowymi odsetkami od 28.07.2000 r. (od daty wniesienia pozwu). Dochodzona należność stanowiła odsetki ustawowe od kwoty zgromadzonej na rachunku strony powodowej prowadzonym przez pozwanego Bank, bezprawnie zablokowanym na polecenie osoby trzeciej w okresie od 26.I.1996 r. do 12.X.1998 r. Sąd Okręgowy wyrokiem z 2.04.2002 r. uwzględnił powództwo do kwoty

530.112,45 zł z odsetkami od 26.09.2000 r. Wyrok ten został uchylony przez Sąd Apelacyjny w części uwzględniającej powództwo i sprawę przekazano do ponownego rozpoznania przez Sąd Okręgowy, który - po ponownym rozpoznaniu wyrokiem z dnia 30.05.2003 r. powództwo oddalił. W wyniku apelacji strony powodowej Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30.12.2003 r. zmienił to orzeczenie i powództwo uwzględnił do kwoty 316.820,69 zł. Sąd ten za podstawę rozstrzygnięcia przyjął następujące ustalenia faktyczne.

Od dnia 8.05.1993 r. strony łączyła umowa rachunku bankowego. W dniach 20 i 21.10.1995 r. odbył się zjazd członków (...) Izby Pielęgniarek i Położnych. W dniu 20.10.1995 r. zjazd dokonał wyboru przewodniczącej, a w dniu 21.10.1995 r. – 22 członków Rady Izby, przy czym przewodniczącą Rady wybrano A. G., która utraciła bierne prawa wyborcze w wyniku skazania dyscyplinarnego. W dniu 25.1.1996 r. Naczelna Rada Pielęgniarek i Położnych powiadomiła pozwanego Bank, że A. G. utraciła mandat do dysponowania finansami Izby, podobnie jak inne osoby wskazane w wystąpieniu. W dniu 12.02.1996 r. Rada Izby Okręgowej wybrała członków Prezydium Rady, w którego skład weszły osoby wybrane do Rady w dniu 21.10.1995 r. Następnie w dniu 14.09.1996 r. odbył się nadzwyczajny Zjazd Delegatów (...) Okręgowej Izby, który wybrał przewodniczącego Rady Izby w osobie A. G.

Ustalono, że od 26.01.1996 r. pozwanego Bank zaprzestał wykonywania dyspozycji składanych przez osoby reprezentujące stronę powodową w związku z wyborami przeprowadzonymi 20-21.10.1995 r., a dotyczących środków zdeponowanych na rachunkach bankowych strony powodowej. Strona powodowa pismami z 29 stycznia, 1 lutego, 14 lutego 1996 r. oraz z 27 maja i 5 czerwca 1997 r. wzywała pozwanego Bank do wskazania podstawy prawnej takiego działania i natychmiastowego odblokowania rachunku. W dniu 14 lutego 1996 r. strona powodowa zawiadomiła pozwanego bank o zmianie uprawnień do dysponowania jej majątkiem i przedłożyła kartę wzorów podpisów osób wybranych do jej władz. W dniu 5.06.1997 r. powódka po raz kolejny złożyła w pozwanym Banku wzory podpisów A. G., A. K. i S. W., a w dniu 27.05.1997 r. skierowała do pozwanego Banku polecenia przelewu łącznej kwoty 703.133,85 zł zdeponowanej na jej koncie na rachunek, który otworzyła w Banku W.(...), wskazując iż likwiduje konto w pozwanym Banku. W tej dacie na koncie strony powodowej zdeponowana była wraz z odsetkami kwota 655.312 zł, a na subkontach kwoty 48.639,50 zł i 6.171,73 zł. Odsetki ustawowe od sumy tych kwot na dzień 11.10.1998 r. wynoszą 335.193,74 zł. Ustalono, iż w okresie od 28.05.1997 r. do

11.10.1998 r. na konto podstawowe strony powodowej dokonane zostały wpłaty w wysokości 175.819,19 zł, a odsetki ustawowe od tej kwoty na dzień 11.10.1998 r. wynoszą 44.945,53 zł. Strona pozwana wypłaciła powódce odsetki a vista za okres 28.05.1998 r. do 12.10.1998 r. od kwot zdeponowanych na koncie i subkontach na kwotę 63.318,58 zł. Ustalono zaś, iż odsetki ustawowe od kwot zdeponowanych na rachunku bankowym strony za okres od 26 stycznia 1996 r. do 12 października 1998 r. wynoszą 644.458,55 zł.

Strona powodowa wystąpiła do Sądu Wojewódzkiego przeciwko pozwanemu Bankowi z żądaniem zakazania czynności ograniczających korzystanie z rachunku bankowego i ustalenia. Sąd ten wyrokiem z 18.09.1998 r. nakazał pozwanemu Bankowi, aby zaniechał czynności ograniczających normalne korzystanie przez stronę powodową z jej rachunku bankowego i ustalił, że jedynym uprawnionym do wydawania dyspozycji odnoszących się do tego rachunku jest Okręgowa Rada Pielęgniarek i Położnych w K. w składzie wybranym 20-21.10.1995 r. i 14.09.1996 r., opatrując wyrok rygorem natychmiastowej wykonalności. W konsekwencji od 12.10.1998 r. pozwany Bank realizował dyspozycję organów strony powodowej, co do jej rachunku bankowego. Sąd Apelacyjny zmienił ten wyrok o tyle, że oddalił powództwo o ustalenie. W dniu 28.03.2000 r. strona powodowa złożyła w Sądzie Rejonowym wniosek o zawezwanie do ugody odnośnie żądania dochodzonego w niniejszej sprawie. Bank odmówił zawarcia ugody. Ustalono nadto, że 12.10.1998 r. pozwany Bank wypłacił stronie powodowej kwotę 951.958,72 zł, na którą składały się środki finansowe zdeponowane na rachunku bankowym strony powodowej oraz odsetki w wysokości jak dla lokat a vista rozliczane za czas 26.01.1996 r. do 12.10.1998 r. w kwocie 114.346,10 zł.

Dokonując oceny prawnej tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Apelacyjny wskazał, iż strony łączyła umowa rachunku bankowego uregulowania w art. 725 i n. k.c. oraz w prawie bankowym. Z treści tej umowy wynika, że bank przyjmuje obowiązki depozytariusza, z którymi związana jest powinność zwrotu zgromadzonych na rachunku środków. Posiadacz rachunku bankowego może składać bankowi dyspozycje wykonywania usług rozliczeniowych oraz dyspozycje rodzące obowiązek zwrotu całości lub części środków jakie zgromadził na rachunku, przy czym obowiązek wypłacenia środków zdeponowanych na rachunku nie był w regulaminie łączącym strony uzależniony od skutecznego wypowiedzenia umowy. Jest poza sporem, że 27 maja 1997 r. pozwany Bank odmówił stronie powodowej realizacji dyspozycji polegającej na przelaniu z jej rachunku podstawowego i subkont kwot 648.322,62 zł, 48.639,50 zł i

6.171,73 zł na rachunek w Banku W.(...), składając jednocześnie oświadczenie, iż jej wolą jest likwidacja rachunku. Takie polecenie pozwany Bank wykonał dopiero 12.10.1998 r. Na dzień 27.05.1997 r., kiedy doszło do odmowy wykonania dyspozycji strony powodowej stan środków wynosił: 655.312,83 zł (648.322,62 plus doliczone przez bank odsetki), 48.639,50 zł i 6.171,73 zł, co daje łącznie 710.124,06 zł. Z wypłaceniem tej kwoty Bank pozostawał w opóźnieniu do 11.10.1998 r., a odsetki ustawowe od tych kwot wynoszą odpowiednio: 309.612,65 zł, 22.700,66 zł i 2.890,43 zł, co daje łącznie 335.193,74 zł. Po 27.05.1997 r. strona pozwana przyjmowała wpłaty dokonywane na rachunek podstawowy strony powodowej mimo wyrażania woli rozwiązania umowy i zwrotu wpłaconych kwot. Wpłaty te wyniosły 175.819,18 zł. Tę kwotę Bank wypłacił także dopiero 12.10.1998 r., a suma odsetek ustawowych należnych od poszczególnych kwot wynosi 44.945,53 zł. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, iż powódce należą się odsetki za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego równego w kwocie zdeponowanej na dzień 28.05.1997 r. tj. 710.124,06 zł za okres od 28.05.1997 r. do 11.10.1998 r., co stanowi kwotę 335.193,74 zł. oraz od kwot przyjmowanych po 28.05.1997 r., łącznie 175.819,18 zł, co do której odsetki wynoszą 44.945,53 zł. Łącznie suma odsetek wyraża się kwotą 380.139,27 zł. Skoro jednak pozwany Bank po 27.05.1997 r. wypłacił stronie powodowej odsetki a vista w kwocie 63.318,58 zł, to Sąd Apelacyjny potrącił tę kwotę i ostatecznie zasądził 316.820,69 zł. Odnośnie przedawnienia z art. 731 k.c. Sąd Apelacyjny przyjął, że pozwany Bank popadł w opóźnienie z dniem 28.05.1997 r. i w tym dniu powstało dla powódki roszczenie o zapłatę odsetek ustawowych, niezależnie od umowy rachunku bankowego. Nie jest to więc roszczenie z umowy rachunku bankowego. Te roszczenie przedawniłoby się w terminie oznaczonym w art. 118 k.c., a bieg tego terminu przerwało zawezwanie do ugody w dniu 28.03.2000 r.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżył kasacją pozwany Bank. Jako podstawy kasacyjne wskazał naruszenie art. 56, 65, 481, 118 i 731 k.c. oraz naruszenie przepisów postępowania tj. art. 233 § 1 k.p.c., Wskazując na powyższe wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku przez oddalenie apelacji strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego względnie jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Motywy rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego oraz treść zarzutów zawartych w kasacji pozwanego Banku uzasadniają wniosek, że w postępowaniu kasacyjnym

zachodzi potrzeba ustosunkowania się do dwóch kwestii. Pierwsza sprowadza się do tego, czy dyspozycja strony powodowej z dnia 27.03.1997 r. skierowana do pozwanego Banku, a dotycząca przekazania wszystkich środków zgromadzonych na koncie podstawowym i subkontach na rachunek otwarty dla powódki w Banku W.(...) może być uznana za wypowiedzenie umowy rachunku bankowego przez stronę powodową, a tym samym, czy po stronie pozwanego Banku powstał obowiązek spełnienia świadczenia pieniężnego, którego opóźnione wykonanie rodzi konieczność zapłaty odsetek ustawowych; druga kwestia związana jest z prawidłowym zastosowaniem art. 731 k.c., przewidującego 2-letni okres przedawnienia roszczeń wynikających ze stosunku rachunku bankowego.

Podejmując pierwsze zagadnienie należy przede wszystkim zauważyć, że pozwany Bank nie kwestionuje ustalenia, że polecenie strony powodowej z dnia 27 maja 1997 r. dotyczące przelania z jej rachunku bankowego kwot zgromadzonych na rachunku podstawowym i subkontach na otwarty przez nią rachunek w Banku W.(...) zawierało oświadczenie o likwidacji rachunku. Pozwany Bank zarzucając naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. i art. 65 k.c. podnosi, że Sąd Apelacyjny przy ocenie skutków prawnych poleceń przelewu strony powodowej z dnia 27.03.1997 r. nie uwzględnił następujących okoliczności:

po pierwsze, strona powodowa po 27.05.1997 r. podtrzymywała żądanie zgłoszone w sprawie I C (...) Sądu Okręgowego w K. odnośnie nakazania pozwanemu Bankowi zaniechania czynności ograniczających korzystanie z rachunku bankowego;

po wtóre, na rachunek strony powodowej po 27.05.1997 r. do 11.10.1998 r. wpłynęły dalsze kwoty;

po trzecie, oświadczenie o zamknięciu rachunku strona powodowa złożyła dopiero 12.10.1998 r.

Wbrew tym zarzutom Sąd Apelacyjny wyprowadził trafne wnioski odnośnie skutków prawnych poleceń przelewu z dnia 27.05.1997 r. Zasadnie Sąd ten zauważył, że zgodnie z art. 726 k.c. bank jest zobowiązany do zwrotu w całości lub w części środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku bankowym na każde żądanie posiadacza rachunku, chyba że umowa uzależnia obowiązek zwrotu od wypowiedzenia. Regulamin stanowiący integralną część umowy, nie wprowadza takiego zastrzeżenia, a także nie określa minimalnej ilości środków pieniężnych, jakie powinny być zgromadzone na rachunku posiadacza. Jednak gdyby nawet przyjąć odmienne stanowisko, to przecież jest poza sporem, że pozwany Bank nie zrealizował polecenia

przelewu z dnia 27.05.1997 r. odnośnie kwot 48.639,50 zł, 6.171,73 i 648.322,62 zł, a uczynił to dopiero 12./10.1998 r. Już ta okoliczność sama przez się wskazuje, że nastąpiło opóźnienie w spełnieniu świadczenia, co rodzi obowiązek zapłaty odsetek, skoro na koncie była kwota 655.312,83 zł, a polecenie obejmowało kwotę 648.322,62 zł.

Tej oceny prawnej w niczym nie mogą zmienić okoliczności podniesione w kasacji, o których mowa wyżej. Okoliczności te nie mają bowiem istotnego znaczenia w kontekście stwierdzonych bezspornie faktów, że pozwany Bank zablokował stronie powodowej dostęp do środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku bankowym począwszy od 26 stycznia 1996 r., że odmówił realizacji polecenia przelewu z dnia 27 maja 1997 r. obejmujących całą kwotę zgromadzonych środków pieniężnych i zawierającego oświadczenie o likwidacji rachunku, wreszcie że dopiero realizując wyrok sądowy z dnia 18.09.1998 r. wypłacił w dniu 12.10.1998 r. stronie powodowej zdeponowane sumy pieniężne. Są to fakty bezsporne, którym nie może zaprzeczyć pozwany Bank. Trafnie też zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny na to, że pozwany Bank odmawiając stronie powodowej realizacji przelewów z dnia 27.05.1997 r. miał świadomość, iż popada w opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, o czym świadczy korespondencja z Naczelną Radą Pielęgniarek i Położnych, na której to polecenie zablokował stronie powodowej rachunek, mimo iż ten podmiot nie był stroną umowy rachunku bankowego. Nie podjął zarazem żadnych czynności zmierzających do wyjaśnienia, czy ma realizować dyspozycje składane przez organy strony powodowej. Takie postępowanie pozwanego Banku musi pociągać za sobą określone konsekwencje prawne, które w okolicznościach sprawy oznaczają obowiązek zapłacenia odsetek ustawowych. Odmienna ocena prawna postępowania pozwanego Banku nie znajduje przekonującego uzasadnienia.

2. Pozwany Bank nie kwestionuje sposobu obliczania odsetek i ich wysokości, natomiast podnosi zarzut przedawnienia z art. 731 k.c. Zgodnie z tym przepisem roszczenia wynikające ze stosunku rachunku bankowego przedawniają się z upływem lat dwóch, za wyjątkiem roszczeń o zwrot wkładów oszczędnościowych. W sprawie jest bezsporne, że zasądzone przez Sąd Apelacyjny odsetki obejmują okres od 28 maja 1997 r. do 11 października 1998 r., przy czym strona powodowa w dniu 28.03.2000 r. wniosła wniosek o zawezwanie do ugody w sprawie I Co (...). Sąd Apelacyjny nie zastosował art. 731 k.c. przyjmując, że pozwany Bank popadł w opóźnienie z dniem 28.05.1997 r., skoro roszczenie strony powodowej o zwrot środków pieniężnych

zgromadzonych na jej rachunku stało się wymagalne w dniu 27.05.1997 r. (zgłoszenia przelewu). Od dnia 28.05.1997 r. powstało dla strony powodowej roszczenie o zapłatę odsetek, jako roszczenie niezależne od stosunku rachunku bankowego. Roszczenia tego nie sposób traktować w kategoriach roszczenia z umowy rachunku bankowego, zwłaszcza za czas po jej rozwiązaniu. W konsekwencji Sąd ten uznał, iż roszczenie o odsetki ulega przedawnieniu z art. 118 k.c. (3-letniemu), a ponieważ w dniu 28.03.2000 r. nastąpiło przerwanie biegu przedawnienia (zawezwanie do ugody sądowej), to nie nastąpiło przedawnienie.

Odnosząc się do tej kwestii trzeba stwierdzić, iż problem przedawnienia odsetek jako świadczenia okresowego nie był jednolicie ujmowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Przeważało stanowisko, iż odsetki są świadczeniem okresowym i ulegają przedawnieniu w terminie przewidzianym dla takich świadczeń (art. 118 k.c.), niezależnie od charakteru długu głównego. Roszczenie o odsetki traci więź z roszczeniem głównym, gdyż jego samodzielną podstawę stanowi art. 482 § 1 k.c. Przykładowo można tu wskazać na uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 9.11.1994 r. III CZP 141/94 (Monitor Prawniczy, 1995, nr 5, s. 83 i wyrok z dnia 19.01.1990 r. IV CR 294/89 (OSNCP 1991, nr 2 – 3, poz. 33). W ostatnim czasie pojawił się jednak pogląd nieco odmienny, który przyjął Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17.06.2003 r. III CZP 37/03 (OSNC 2004, nr 5, poz. 70). Wskazano tam, iż roszczenie o odsetki za opóźnienia w spełnieniu świadczenia pieniężnego, mające charakter świadczenia okresowego, przedawniają się – co do zasady – w terminie określonym w art. 118 k.c. tzn. w terminie 3 letnim; jeżeli jednak istnieje przepis szczególny przewidujący krótszy termin przedawnienia, to obejmuje on nie tylko roszczenie o należność główną, ale także roszczenie o należność uboczną, jaką są odsetki. W uchwale składu 7 sędziów SN z dnia 26.01.2005 r. III CZP 42/04 (dotychczas niepublikowanej), wyrażono natomiast następujący pogląd: „ustanowiony w art. 118 k.c. termin przedawnienia roszczeń o świadczenia okresowe, stosuje się do roszczeń o odsetki za opóźnienie także wtedy, gdy roszczenie główne ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 534 k.c. Roszczenie o odsetki za opóźnienie przedawnia się jednak najpóźniej z chwilą przedawnienia się roszczenia głównego”. Nastąpiło więc ujednoczenie orzecznictwa Sądu Najwyższego. Odnosząc ten pogląd do okoliczności niniejszej sprawy należy stwierdzić, w ślad za Sądem Apelacyjnym, iż roszczenie główne, czyli o zwrot środków pieniężnych zgromadzonych na rachunku strony powodowej stało się wymagalne w dniu 27.05.1997 r. Od daty 28.05.1997 r. należy zatem liczyć 2-letnie przedawnienie z art.

731 k.c. Nie sposób zaprzeczyć, iż jest to roszczenie wynikające ze stosunku rachunku bankowego. Roszczenie to uległo zatem przedawnieniu z dniem 28.05.1999 r. i zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26.01.2005 r. najpóźniej z tym dniem przedawniłoby się roszczenie o odsetki. Jeśli stwierdzono warunkowo, że roszczenie o odsetki przedawniłoby się z tym dniem, to z uwagi na zastrzeżenie uczynione w uzasadnieniu powołanej uchwały z dnia 26.01.2005 r. III CZP 42/04. Stwierdzono tam, iż wprawdzie jest regułą, iż wraz z przedawnieniem roszczenia głównego przedawniają się roszczenia o świadczenie uboczne, to jednak odrębną kwestią jest zakres stosowanie tej reguły. Rozważając to zagadnienie Sąd Najwyższy stwierdził, „(...) czy regułą tą należy objąć również przypadki w których roszczenie o świadczenie główne wygasło przed upływem terminu jego przedawnienia, na przykład na skutek wykonania, czy też, tak jak się przyjmuje na gruncie niektórych obcych ustawodawstw, przypadki te powinny być wyłączone spod działania omawianej reguły. Za trafną należy uznać drugą ewentualność. Jak wiadomo, przedawnienie się roszczeń ubocznych wraz z przedawnieniem się roszczenia głównego przyjmuje się dlatego, żeby przy okazji sporów o roszczenia uboczne nie dochodziło do przekreślenia znaczenia przedawnienia się roszczenia głównego. We wskazanych przypadkach argument ten natomiast odpada. Tutaj na czoło wysuwa się nie upływ terminu przedawnienia roszczenia głównego, lecz następujące przed upływem tego terminu zdarzenie powodujące wygaśnięcie roszczenia głównego, na przykład uczynienie zadość temu roszczeniu (wykonanie świadczenia głównego). Wspomniane zdarzenie potwierdza to, że roszczenie główne istniało i tym samym daje podstawę do uznania, że pozostałe w mocy roszczenia uboczne uległy z chwilą tego zdarzenia niejako przekształceniu w roszczenia główne. W związku z tym przedawnienie ich powinno być odtąd rozpatrywane całkowicie samodzielnie (...)”.

Podzielając ten pogląd skład orzekający w sprawie podnosi, iż w rezultacie w tej sytuacji znajduje zastosowanie art. 118 k.c., jak to przyjął Sąd Najwyższy w powołanej uchwale. Zastosowanie zaś tej reguły do okoliczności niniejszej sprawy oznacza, iż skoro samodzielne roszczenie o odsetki powstało z dniem 28.05.1997 r., to 3-letnie przedawnienie z art. 118 k.c. upływałoby 28.05.2000 r. Skoro zaś w dniu 28.03.2000 r. nastąpiło przerwanie biegu tego przedawnienia, to zasądzenie odsetek za okres przyjęty przez Sąd Apelacyjny jest prawidłowe.

Z tych przyczyn, na podstawie art. 3 ustawy z dnia 22.12.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów

powszechnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98) w związku z art. 393¹² k.p.c. orzeczono jak w sentencji.